

G e a n d e w e i

Volgelingen van Jezus gaan niet met pensioen

Geloofsgetuige Desmond Tutu

Protestantse Kerk

25 jaar stichting Camelia

houtsnijwerk: Roel Visser; foto: Willem Wilstra

De scheppingsdagen: Dag 6

Column Maarten Keijzer

Aan alles komt een eind

Nee, ik bedoel niet het Einde der Tijden. Daar verdienen echte of zelfbenoemde theologen leuk mee op avonden her en der in het land. Maar in het Utrechtse Catharijneconvent was de afgelopen maanden een tentoonstelling onder de titel *Van God los*. Heel inzichtelijk, herkenbaar ook, werd daar verbeeld hoe de kerk – en het geloof! – langzaam maar zeker uit het publieke leven verdween. Vanaf de jaren '60 ging dat in een rap tempo, zowel bij katholieken als protestanten.

Het is makkelijk om daarvoor de ogen te sluiten en gewoon op de oude voet verder te gaan, maar dan wordt de val straks alleen maar harder. En ja, er zijn nog steeds religieuze groepen die groeien, maar per saldo wordt het aantal gelovigen alleen maar kleiner.

Al jaren geleden verbeeldde Huub Oosterhuis – toch niet de minste! – dat trefend in een gedicht:

Wenend wil ik uitleggen / wat ik zo dikwijls doe: / brood breken en vreemde / dingen daarbij zeggen.

Hoe hartstochtelijk hoop ik / dat het ergens op slaat. / Dat men in die vergulde geheimen / zijn eigen lot verstaat. Zo bijvoorbeeld dat brood leven / dat leven dood beduidt. / Maar wat ik ook zeg / evangelie komt er niet uit.

Karel Eykman, die een serieuze poging deed om nog iets van het geloof te maken (van zijn *Woord voor Woord* werden 500.000 exemplaren verkocht), zei in een interview dat hij zelf niet geloofte in hemel, wonderen en bidden. En toch werden tallozen door zijn Bijbelverhalen geraakt! En wat dacht u van dat prachtige *Mijn Gebed* van D.C.Lewis? Als straks alleen nog de muziek beklijft? Beluister het op You Tube!

En komt dan aan al dat religieuze in woord en muziek ook een eind? Is er ook bij u al zoveel verdwenen? Dan zijn er altijd nog de laatste regels van hoofdstuk 47 van de *Nieuwe Bijbelse miniaturen* van Carel ter Linden. Althans ik kan daarmee uit de voeten.

Dit is mijn laatste column voor *Geandewei*. Met dank aan mijn lezers.

Meditatie Waterval

'Ach, was mijn hoofd maar een waterval, mijn oog een bron van tranen: dag en nacht zou ik huilen over de doden van mijn volk.' (Jeremia 8: 23)

door Rudie Koetje

In de afgelopen maand stond ik geregeld bij een waterval. Zo was ik ook bij de hoogste waterval in Duitsland, namelijk bij Triberg in het zuidwesten van Duitsland. Het water stort daar met een ontzettende kracht naar beneden, waar het in een stroom verder gaat, met een reuzevaart over stenen en rotsen, tot het kabbelend eindigt in een rivier.

Misschien heeft u in deze zomer ook een sterke belevenis in/door de natuur gehad. Ook in uw eigen woonplaats kan dat gebeurd zijn. Dan denk ik bijvoorbeeld aan de prachtige luchten boven Drachten overdag en bij zonsopgang, of gewoon in de tuin.

Sterke kracht van boven

Met het geloof is het soms ook als bij een waterval. Geloof is een sterke kracht van boven, een gevoel van uitstorting door de Heilige Geest Gods. Dit kan je ontvangen door de opvoeding van de ouders, die doorwerkt in je eigen leven, of door een sterke geloofservaring. Deze kracht stroomt door ons heen. Het kan eindeloos stromen, maar ook kabbelend verder gaan of tot stilstand komen en opgaan in een grote rivier.

Maar wat Gods hand ooit is begonnen, laat Hij niet los. Hij laat niet varen het werk van Zijn handen. Hij blijft met ons meegaan door eb en vloed in ons leven. Al zijn er moeilijke periodes (vloed) in ons bestaan - je kunt je dan overspoeld voelen - Hij blijft ons omringen. Hij brengt ons veilig op het droge. Ook al zien wij de overkant niet, Hij zorgt ervoor dat we weer in rustige wateren komen.

Eenmaal terug in Nederland worden we geconfronteerd met al het slechte nieuws in de wereld van de laatste maand. En dat blijft maar doorgaan: de oorlog in Oekraïne blijft

maar voortduren. Voor hoe lang? De watersnood in Pakistan. De vele vluchtelingen in Ter Apel die - op het moment van schrijven - buiten slapen en dat ook al maanden lang.

Wanneer ik al die beelden op tv zie en de verhalen hoor, voel ik mij net als Jeremia. Wat een leed, daar kan je wel dag en nacht om huilen.

Vanochtend las ik in 1 Petrus 3 over het lijden in de eindtijd. Hij schrijft daarin dat al het leed, ook dat van onszelf, ons niet in verwarring moet brengen. Ik durf niet te zeggen dat we nu in de eindtijd leven, alleen God weet wanneer dit moment aanbreekt.

Petrus geeft voor het lijden de volgende wijsheid mee:

'Wees daarom niet bang voor de mensen en laat u door niets in verwarring brengen: erken Christus als Heer en eer Hem met heel uw hart. Vraagt iemand u waarop de hoop die in u leeft gebaseerd is, wees dan steeds bereid om u te verantwoorden.'

(Petrus 3: 14 en 15)

Van deze hoop zag ik deze week weer een prachtig teken, een regenboog. Een teken aan de lucht dat God de wereld niet vergeten is. Hij blijft de wereld in Zijn hand vasthouden.

Rudie Koetje-van der Berg is pastor in de Protestantse Gemeente Drachten

Leesrooster

Week 42, 16 t/m 22 oktober

zondag	2 Koningen 2:15-25
maandag	2 Koningen 3:1-19
dinsdag	2 Koningen 3:20-27
woensdag	2 Koningen 4:1-7
donderdag	Lucas 18:31-43
vrijdag	Lucas 19:1-10
zaterdag	Lucas 19:11-28

Week 43, 23 t/m 29 oktober

zondag	2 Koningen 4:8-24
maandag	2 Koningen 4:25-37
dinsdag	2 Koningen 4:38-44
woensdag	Lucas 19:29-40
donderdag	Lucas 19:41-48
vrijdag	Lucas 20:1-8
zaterdag	Lucas 20:9-19

Bij de foto op de voorpagina: Houtsnij kunstenaar Roel Visser (1928 - 2012) uit Drachten maakte ooit zes panelen over de scheppingsdagen. Slot van een zomerserie met nu dag 6 over Genesis 1: 24 - 31 'En God zei: 'Ik wil dat er uit de aarde allerlei dieren ontstaan, allemaal verschillende soorten. Wilde dieren, vee, kruipende dieren, allemaal verschillende soorten.' Wat Hij zei, gebeurde. God maakte de wilde dieren, het vee en de kruipende dieren, allemaal verschillende soorten. En God zag dat het goed was. En God zei: 'Laten We mensen maken, mensen die op Ons lijken. Ze zullen heel erg op Ons lijken. Ze moeten zorgen voor de vissen in de zee, de vogels in de lucht, het vee, de kruipende dieren en voor de hele aarde.' En God maakte de mens. Hij maakte hem zó, dat hij heel veel op Hem leek. De mens leek heel erg op Hem. Hij maakte een man en een vrouw. God zegende hen en zei tegen hen: 'Krijg veel kinderen, zodat er heel veel mensen komen. Ga over de hele aarde wonen en heers over de aarde. Zorg voor de vissen in de zee, de vogels in de lucht en de kruipende dieren. Jullie mogen eten van alle planten, bomen en vruchten. Maar alle grote dieren, alle vogels en alle kruipende dieren mogen van het gras eten.' Dat gebeurde. En God keek naar alles wat Hij gemaakt had en het was heel goed. Toen werd het avond en weer ochtend: de zesde dag was voorbij.'

Volgelingen van Jezus gaan niet met pensioen 'Ze dragen nog vrucht als ze oud zijn'

De beppe van mijn vrouw werd 91 jaar oud. Een prachtig mens. Ze zei eens: 'De eerste tachtich jier binne de bêste.' Ze kon dingen met een vleugje humor brengen, maar intussen maakte ze wel duidelijk dat ouderdom niet de makkelijkste levensfase is. En dat was het ook niet voor haar. Haar ogen werden slechter, ze kon niet meer lezen en werd blind. Het lopen werd steeds moeilijker. Op het laatst verlangde ze ernaar te sterven, of beter gezegd: naar Huis gehaald te worden. Ondanks dat bleef ze opvallend belangstellend, maakte grappes, probeerde het gezellig te maken. En onze kinderen kregen altijd een doosje rozijntjes mee. *door ds. Peter Smilde*

Ik was laatst op een verjaardagsfeest dat onze kerk organiseert voor tachtigplussers en vroeg: hoe is het om tachtig-plus te zijn? Voelt u zich ook zo? De eerste reactie was: 'O nee, alsjeblijft, ik voel me nog láng geen tachtig!'

Wat zou dat zijn, dat je je niet zo oud voelt als je bent? Is dat ontkenning? Of heeft het te maken met onze 'ziel', onze diepste persoonlijkheid, die natuurlijk niet wezenlijk verandert bij het ouder worden? Van binnen blijven we dezelfde, hetzelfde kind, dat eindeloos kon spelen in de zandbak. Maar van buiten verandert er wel degelijk wat. Wie in de spiegel kijkt ziet wel degelijk dat de tand des tijds knaagt. Ikzelf ben nog maar 63, maar mijn huid krijgt al vlekken, mijn haren zijn bijna wit, mijn rimpels worden dieper en mijn boten beginnen te protesteren bij het beklimmen van de trap.

Speldenprikken

Voor velen is ouder worden een angstige exercitie. Het gaat gelijk op met het aanschaffen van hulpmiddelen: rollator, traplift, gehoorapparaat en dergelijke. Allerlei afscheid komt dichterbij: je gezondheid, je werk, je auto, je fiets, de manier waarop je vakanties hield, je woning. En het ergste: dat je je geliefden kwijt raakt, je levenspartner, zussen, broers en vrienden. Je wereld wordt kleiner. Er wordt je steeds meer afgenomen. Het zijn allemaal speldenprikken die in feiten voorbodes zijn van de dood. En dan heb ik het nog niet eens gehad over die grote, grimmige vijand: dementie. Zal die aan mijn deur kloppen?

We willen allemaal oud worden, maar niet oud zijn. Het is een cliché, maar wel waar. In de Bijbel wordt daarover heel realistisch gesproken. Lees Prediker, die in hoofdstuk 12 allerlei sprekende metaforen gebruikt om de verzwakking van het ouder worden aan te duiden. Met als slotakkoord het verbreken van het 'zilveren koord'.

Ouderdom vieren

Toch spreekt de Bijbel opvallend positief over ouderdom. Het is een zegen van de Heer en iets om te vieren! Ouderdom moet je vieren, niet alleen als een goede en unieke gave, maar ook als een opgave. Want daarin kun je op een unieke manier van betekenis zijn. Als gelovige ga je nooit met pensioen. Gods wijngaard is een werkplaats waarin je tot je laatste snik nodig bent. Psalm 92 spreekt zo over de rechtvaardigen: 'Zij zullen nog vrucht dragen als ze oud zijn!'

Dat klinkt heel anders dan de topperige ma-

nier waarop in kerk en samenleving vaak over 'vergrijzing' wordt gesproken. Is dat mogelijk? Vrucht dragen op je oude dag? Iets betekenen in Gods wijngaard?

Queen Elisabeth is tot haar 96e aan het werk gebleven. Ze gebruikte in haar kersttoespraak van 2016 een bekende uitspraak van Moeder Teresa: 'Je hoeft geen grote dingen te doen, doe kleine dingen met grote liefde!' Daar zit een grote praktische wijsheid in. Als je jong bent wil je graag grote dingen doen, opvallen en bewondering oogsten. Maar bij het ouder worden ontdek je dat het daar niet om gaat. Je bent een schakel, een unieke schakel in het geheel van Gods schepping en daarin ben je van betekenis. Vooral en allereerst door de kracht van de liefde. Je ontdekt dat de belangrijkste dingen niet voortkomen uit eigen kracht en kunne. Er is zoiets als genade: kracht die niet van jezelf is maar die openbaar

wordt in jouw zwakheid. Toen mijn opa oud werd en steeds minder kon, leek het wel alsof God door zijn dunne huid doorschijnend werd en steeds meer aanwezig was.

In je ouderdom kun je twee kanten op. Je kunt jezelf in het middelpunt plaatsen en de aandacht opeisen voor jezelf en je problemen. Dat is begrijpelijk en soms ook nodig. Maar wat is het een zegen als de Heer meer en meer in het middelpunt komt te staan. Zodat zijn liefde door jou heen kan schijnen. In kleine dingen, in gebed, een goed woord, een aandachtig oor. Zelfs als de geest mistig wordt kan God daarvoorheen nog steeds en soms des te meer openbaar zijn. 'Zij dragen nog vrucht als ze oud zijn,' lezen we in Psalm 92, 'En blijven krachtig en fris!'

ds. Peter Smilde is predikant van de Protestantse Gemeente Drachten en redactielid van Geandewei

Gods wijngaard is een werkplaats waarin je tot je laatste snik nodig bent. Psalm 92 spreekt zo over de rechtvaardigen: 'Zij zullen nog vrucht dragen als ze oud zijn!'

Geloofsgetuige

Desmond Mpilo Tutu

'Als ik spreek over vergeving bedoel ik het geloof dat je een betere persoon tevoorschijn kunt laten komen dan een die wordt verteerd door boosheid en haat. Als je in jezelf vergeving kunt vinden ben je niet langer geketend aan de dader.'

* 7 oktober 1931, Klerksdorp (ZA)

† 26 december 2021, Kaapstad

Aan het einde van zijn werkzaamheden als voorzitter van de Zuid-Afrikaanse Commissie voor Waarheid en Verzoening kreeg hij kanker. Tussen 1995 en 1998 had hij talloze verhalen aangehoord van daders en slachtoffers van de apartheidspolitiek. In lange verhoren waren moordpartijen en martelingen opgebiecht. De intens emotionele taferelen gingen de wereld over. Soms, als woorden voor het onbeschrijflijke leed te veel werden, was er samen gedanst.

Om lange kostbare procedures van strafrechtelijke vervolging en gevangenschap te vermijden had de regering van de eerste zwarte president Nelson Mandela voor de commissie gekozen. Slachtoffers van het politieke geweld konden hun verhaal doen. Plegers van politieke misdaden kregen amnestie als ze de waarheid onthulden en mochten om vergeving vragen. De inzet van 'herstelrecht' op zo'n grote schaal was nauwelijks eerder vertoond. Tutu greep hiervoor terug op het Afrikaanse besef van ubuntu: 'een mens is een mens door andere mensen'. Je moet een weg vinden om weer samen verder te kunnen. En omdat de meeste blanken en zwarten het christelijk geloof met elkaar deelden, al was dat tot dan toe meestal apart van elkaar, kon hij ook een beroep doen op noties uit de Bijbel over vergeving, verzoening en bekering.

Kritiek op deze aanpak is nooit verstopd. Maar het heeft veel goeds opgeleverd. En Tutu moedigde ook in andere conflictgebieden mensen aan om te werken aan vrede en verzoening ter beëindiging van geweld: de Balkan, Noord-Ierland, Israël. Rwanda. Want hij kwam de kanker te boven en de eerste zwarte bisschop van de Anglicaanse Kerk in Zuid-Afrika bleef overal opduiken, in zijn paarse soutane en met zijn tranen en zijn karakteristieke giechel. Als het nodig was konden ook zwarte politici op stevige kritiek rekenen. Mandela's typering van Tutu was: 'soms schel, vaak teder, nooit bang en zelden zonder humor.'

De Nobelprijs voor de vrede had hij al in 1984 gekregen. Zijn boek *God heeft een droom* uit 2004 blijft een aanstekelijke samenvatting van zijn opvatting van het Evangelie, voor iedereen verstaanbaar, ongeacht religieuze achtergrond. Je bent niet geboren om te haten. Op een dag zal ook een volk van dictators en militair geweld erkennen dat de onderdrukte partij familie is en zal de atheïst beseffen dat je door liefde te voelen een beter mens bent dan wanneer je haat koestert. 'God gelooft in jou'.

En gelukkig hebben we ook de beelden met geluid nog.

Harmen Jansen

Byldspraak - Willem Wilstra

Nije dei

Doe sei God: 'Lit it wetter dat ûnder de himel is op ien plak gearrinne, dat it droege boppe komt. En sa kaam it.' (Genesis 1 : 9).

En yn de útlis stiet ek noch: 'In fûle stoarm jage oer it wetter.'

Doe't ik skipper op 'e rêdingboat wie, wiene de spannendste moannen oktober oant maart. Dan kamen faak de swierste stoarmen foar. Earst fanôf Eastmahorn (De Skâns) en letter fanút Lauwerseach wie de koers troch it Fryske Seegat. Oan de Ingelsmanplaat ta wie der noch wol in bytsje lijte, mar dêr foarby hiene wy beide hannen nedich om oerein te bliuwen. Ienris troch de brekkers waard de see djipper en de weagen wat hânsumer, mar wol heger...

Jierren letter kaam by my it langstme op, om in swiere stoarm te belibjen yn it fûgelwachtershûske fan Steatsboskbehear dat op de Ingelsmanplaat (ek wol Kalkman neamd) stiet. Yn myn tiid stie dêr in kaap mei dêryn in drinkelinghokje. Dêr woe ik graach de krêften fan de natuer en woeste weagen 'aan den lijve' ûnderfine. Troch wat krewearjen en help fan kunde is dat slagge. Yn jannewaris 2019, in pear dagen nei de ramp fan it kontenerskip MS Zoë, kaam der in nije djippe depresje oan, dy't dêr in bulte wyn en wetter op 'e kust bringe soe. Dus dit wie ús kâns!

Tegearre mei myn maat Geurt Busser de Waadskilder waard ik mei in fiskersskip nei de plaat brocht. Dat wie in perfekte timing, want de oare dei wie it al raak. Nachts fernamen wy al oan 'e blinen en it skodzjen fan it hûske dat de wyn oanboaze. By de ljocht seagen wy dat it wetter al heger wie as normaal, mar op 'e middei soe it pas it heechst wêze en dat ha wy witten. De wynkrêft helle mar oan en it wetter spatte ûnder tsjin de stellaazje oan. Op in momint dat ik myn tillefoanlader yn it stopkontakt die, fiede ik de wyn út 'e stekker gatten kommen! Mei't der sinnepanielen op it dak leine en de stroom yn tsjokke akku's opslein siet, hiene wy 'moderne' stroom.

Uteinlik hawwe wy wynkrêft 10-11 hân en it seewetter wie op 'e top goed 3 meter boppe NAP. Op see boppe Skiermuontseach leit in saneamde 'mjitboei'; dy jûch op dat stuit weachhichtes oan fan 7 meter. Wat in wûnder en geweld! Yn 'e rin fan 'e nacht wie alles wer rêstich wurden en de oare moarns? Wynkrêft 4-5 en leech wetter. De hiele Waadsee wie leechrûn, o wûnder, al dy meters wetter wiene nei de Noardsee lutsen. Wy koenen wer oer de plaat rinne.

Eachweid, ús lokaasje leit tusken de eilannen Amelân en Skiermuontseach. Nei it noarden seagen wy grutte wite skomkoppen, de brâning op de sânbanken. Yn it suden de kustline, fan east nei west Lauwerseach, Peazens - Moddergat, Wierum en it lêst Holwert. Gjûn skip te sjen, mar der dreauwen wol in pear konteners foarby...

Eb en floed en God seach dat it goed wie! De ierde bestiet út 70 persint wetter. Yn ús kontreien is it ferskil fan heech- en leechwetter trochstrings goed 2 meter, wylst it oan 'e eastkust fan Kanada mear as 15 meter is. Dy fertikale beweging komt ta stân troch de draaiing fan 'e ierde en krêften fan moanne en sinne.

Ik bin tankber dat ik dat allegear sjoen en belibbe ha.

Jubilerende stichting Camelia: 25 jaar steun aan Panti Asih

Stichting Camelia bestaat 25 jaar. De stichting is een belangrijke financiële steunpilaar voor Panti Asih ('huis van liefde') in Pakem (Midden-Java, Indonesië): een plek om liefde te delen voor mensen met een verstandelijke beperking. Toen ik studentenpastor was in Yogyakarta (1983-1990) ging ik geregeld met studenten naar Panti Asih om er een kerkdienst te vieren met bewoners. Voor hen én voor ons een mooie en bijzondere belevenis.

door Rein Veenboer

Panti Asih werd in 1968 opgericht door dr. Guno Samento, arts en later directeur van ziekenhuis Bethesda en zijn Nederlandse collega dr. J.S. Blik. De directe aanleiding was het vrijkomen van een voormalig sanatorium in Pakem. Panti Asih ligt bij Yogyakarta, op de helling van de nog altijd zeer actieve vulkaan Merapi. De gereformeerde ZWO en later Kerk In Actie steunden Panti Asih enige tijd financieel. De laatste 25 jaar is stichting Camelia een zeer belangrijke donateur. De stichting werd in 1997 opgericht op initiatief van Truus Dicke, die vanuit ZWO vanaf 1989 tot haar pensioen (maar ook nog daarna) heel intens betrokken was bij Panti Asih.

In 'mijn tijd' hadden studenten de leiding over de kerkdiensten. Ze vertelden een verhaal en begeleidden de liederen met gitaar. Een van de kerkgangers las voor uit de bijbel, een ander sprak de geloofsbelijdenis uit. Dat alles in een kerkgebouw van de Javaans-christelijke kerk in Pakem. In 2008 ging een groep studenten uit Leeuwarden o.l.v. Piet en Jetty Beintema uit Dokkum naar Yogyakarta. Zij waren toen ook enkele weken actief bij Panti Asih. Er zijn dus al lange tijd vanuit Nederland vruchtbare contacten.

Zorg, onderwijs en training

Panti Asih is opgericht omdat er veel te weinig aandacht was voor mensen met een verstandelijke beperking. Ze werden in huis gehouden en soms zelfs verstopt, uit schaamte. Meestal gingen ze niet naar school. Dat deed hun ontwikkeling natuurlijk geen goed, net als het ontbreken van geld, sociale contacten en waardering. Ze werden vaak als minderwaardig beschouwd en soms uitgescholden.

Jarenlang woonden er tussen tachtig en hon-

derd mensen in Panti Asih. Een groep was volledig zorgafhankelijk, een tweede groep meervoudig gehandicapt maar wel deels zelfredzaam, een derde groep ging naar school en werkte mee in de keuken of in de tuin. Al met al was deze zorg zeer intensief. Door teruglopende inkomsten en stijgende kosten kon Panti Asih dit niet volhouden. Na de rampzalige uitbarsting van de vulkaan Merapi in oktober 2010 werden de bewoners naar hun eigen familie gebracht en werd uitgelegd dat Panti Asih niet in staat was hen weer op te nemen. Uiteindelijk bleven slechts acht bewoners over van wie geen familie bekend was.

In de nieuwe opzet hebben Community Based Rehabilitation-trainingingen een grote rol. Jongeren met een betrekkelijk lichte verstandelijke beperking krijgen een training van acht weken, waarin ze kennis en vaardigheden opdoen zoals veeteelt, tuinieren, gebruiksvoorwerpen maken en schoonmaken. Daarnaast leren ze sociale contacten onderhouden, omgaan met geld en een gezonde levensstijl. Doel is om hen zelfredzamer te maken, zodat ze een volwaardige plaats in gezin en samenleving kunnen innemen. Deze opzet blijkt succesvol.

Camelia

De naam Camelia is een afkorting van het Indonesische 'cacat mental' (verstandelijk beperkt) en het Nederlandse 'liefdevol in aandacht'. Het woord liefde komt dus voor in de naam van Panti Asih én in de naam Camelia. Die liefde uit zich in onder meer zorg, respect, verbondenheid, erkentelijkheid, vertrouwen, bewogenheid en het onderhouden van een goede relatie. Je kunt dit met volle overtuiging een humanistische visie noemen, maar

met evenveel overtuiging beschouwen als de kern van het evangelie van Jezus Christus.

Mensen met een beperking zijn volledig gelijkwaardig aan wie dan ook. Dat is ook vastgelegd in de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens in 1948 en in 2006 in het Verdrag inzake de Rechten van personen met een beperking. Indonesië en Nederland hebben dat verdrag geratificeerd: ze hebben beloofd door wetgeving en beleid recht te doen aan mensen met een beperking. Maar zo lang een samenleving nog niet op orde is en mensen met een beperking op achterstand en in armoede leven, zijn organisaties als Panti Asih nodig.

Giften

De stichting Camelia wil graag Panti Asih blijven ondersteunen. Dan kan de zorg doorgaan voor de - op dit moment - vijf vaste bewoners, van wie geen familie bekend is. Dan kunnen er jaarlijks trainingen verzorgd worden om jonge mensen te leren sterker in hun schoenen te staan. Dan kunnen ook hun ouders begeleiding krijgen, zodat ook zij in de mogelijkheden en vaardigheden van hun kinderen gaan geloven. Giften zijn dan ook zeer welkom op bankrekening NL30 ABNA 0501 3542 20.

Meer informatie: www.stichting-camelia.nl.

Voor een presentatie met beelden in eigen gemeente, vereniging of groep is een afspraak te maken via stichtingcamelia@gmail.com

Rein Veenboer is voorzitter van stichting Camelia.

Hij was studentenpredikant in Yogyakarta (1983-1990) en Leeuwarden (1991-2021)

Oude Kerken

Open ruimte voor stilte en bezinning

Er is veel in beweging in de oude kerken op het platteland van Noord-Nederland. Het aantal kerken waar elke zondag de eredienst wordt gevierd wordt steeds kleiner. En de Stichtingen Oude Groninger Kerken en Alde Fryske Tsjerken nemen steeds meer kerken over, wat overigens een groot goed is! Maar het roept wel de vraag op: wat is de toekomst van dit unieke religieus erfgoed? *door Jolanda Tuma*

Deze vraag stond centraal tijdens een minisymposium dat begin september werd gehouden in de oude kerk van Eenrum in Groningen. Vanuit verschillende perspectieven werd nagedacht over de betekenis van de oude kerken: het gezichtspunt van de Protestantse Gemeente, dat van een kunstenaar, dat van de burgerlijke gemeente en dat van de meer commerciële hoek. Vanuit ieder perspectief kwamen twee aspecten telkens duidelijk naar voren: het belang van de stilte en de ruimte voor bezinning die de oude kerken uitstralen.

Het mini-symposium was georganiseerd door Kerk in het Dorp, een taakgroep van de Protestantse Gemeente Winsum-Halfambt, ontstaan in 2016 door een fusie van de gemeenten Winsum-Obergum en Halfambt. De nieuwe gemeente kreeg behalve de twee gebouwen in het grote dorp Winsum ook de middeleeuwse kerken van Eenrum, Den Aniel en Westernieland op het noord-Groningse platteland onder haar beheer. Het doel van de taakgroep Kerk in het Dorp was om de middeleeuwse kerken open en levend te houden. Ik mocht dit project aansturen.

Draagvlak

Iedere maand is er in één van de drie kerken nog een kerkdienst: in elk gebouw vier per jaar dus. Daarnaast zijn er de afgelopen jaren allerlei andere activiteiten ontstaan, georganiseerd door plaatselijke of culturele commis-

sies. De kerkdeuren gingen door de week open voor voorbijgangers en er ontstonden steeds meer verbindingen en initiatieven vanuit het dorp. Het draagvlak vanuit het dorp voor de middeleeuwse kerken werd steeds groter. En de betekenis van de kerken veranderde ook: van een gesloten domein waar de kerkelijke gemeente bepaalde wat er gebeurde, naar een open ruimte waar veel mensen zich thuis gingen voelen, ook niet-kerkleden. Het kerkgebouw maakt weer deel uit van het leven in het dorp.

Zie het als een kans

Je zou kunnen treuren om de sterke teruggang van de solide kerkelijke betekenis van de middeleeuwse kerken. Maar je zou het ook kunnen zien als een kans. Zoals gezegd waren alle aanwezigen op het minisymposium het erover eens dat de kracht van de oude kerken met name ligt in de stilte en de ruimte voor bezinning. De ervaring van zes jaar Kerk in het Dorp is dat de kerken opnieuw worden ontdekt als ruimten voor zingeving en spiritualiteit die - ook los van de kerkelijke tradities - veel mensen diep raakt.

Ik noem de oude kerken wel eens broedplaatsen van een moderne spiritualiteit. Een spiritualiteit die voorbij gaat aan de hokjes van de verschillende godsdiensten, maar die geworteld is in de elementaire aspecten van het bestaan: de ritmiek van de seizoenen, de ritmiek

van de dagen, scharniermomenten in het leven, rituelen die betekenis geven aan ingrijpende gebeurtenissen. Naast de enkele kerkdiensten, de concerten en de kunstexposities kwam er als vanzelf steeds meer aandacht voor dagen als Allerzielen, Midzomer en de geboorte van Johannes de Doper, pelgrimages, bezinningsmomenten en stiltemeditaties.

Er is veel in beweging. Niet alleen in de oude kerken maar in de hele wereld. Het lijkt alsof alles op losse schroeven staat. De toekomst is op veel fronten totaal ongewis. Steeds vaker wordt geschreven over het belang van een nieuwe visie, een nieuwe kijk op de wereld. Een nieuwe spiritualiteit.

Rol van betekenis

Ik weet nog niet precies hoe, maar ik ben ervan overtuigd dat de oude kerken op ons platteland hierin een rol van betekenis kunnen spelen. Zij hebben de stilte en ruimte voor bezinning sinds eeuwen bewaard en nodigen ons uit om hen te betreden als open ruimten. Het zijn plekken waar de solide betekenis langzamerhand uit verdwijnt, waardoor er ruimte komt voor een onbevooroordeeld nieuw perspectief, niet alleen wat betreft de betekenis van de kerken maar ook voor ons eigen bestaan.

Jolanda Tuma is vrijgevestigd geestelijk verzorger en een vaste medewerker van Geandewei

De kerken van Eenrum (links), Den Aniel (boven) en Westernieland. Foto's: Peter Sauermann

Wladimir Svjatoslavitsj van Kiev Van heiden tot heilige

Wladimir I, vorst van Kiev (956 - 1015) ging in 978 na een broederstrijd regeren over een gebied dat zich uitstrekte van Finland tot Roemenië en het tegenwoordige Wit-Rusland, West-Oekraïne en delen van Europees Rusland omvatte. Zijn enorme rijk bestond uit honderden stadjes en regio's, bevolkt door aanhangers van verschillende traditionele heidense godsdiensten en gebruiken.

door Rink Visser

Een klein deel van de bevolking was al - min of meer in het geheim - christen, dankzij door de keizers van Duitsland en Constantinopel uitgezonden zendelingen. Wladimir was echter overtuigd heiden en leefde daar ook naar. Hij had niet minder dan zeven vrouwen en vele, vele bijvrouwen en bouwde heiligdommen voor een zestal afgoden.

Door veroveringen in zuidelijke richting kwam Wladimir in contact met keizer Basileios II van Constantinopel (958 - 1025), die heerste over het tegenwoordige Turkije en een deel van de Balkan. Deze vroeg hem om steun om een opstand te helpen onderdrukken. Wladimir wilde die wel geven, maar in ruil daarvoor vroeg hij om toestemming voor een huwelijk met Anna (963 - ca. 1011), de zuster van de keizer. Zij weigerde echter om met een heiden te trouwen. En zo kwam Wladimir tot de conclusie dat het maar eens tijd werd om het heidendom af te zweren en over te gaan tot het monotheïsme (eengodendom).

Maar welke godsdienst zou het beste voor zijn volk zijn? Hij besloot gezanten uit te zenden:

- naar de islamitische Wolga-Bulgaren,
- naar de Chazaren, een Turkse volksstam, waarvan de hoofdlieden het Jodendom aanhingen,
- naar Rome, voor het westers Christendom,
- naar Constantinopel, voor het oosters Christendom.

Na enkele maanden kwamen de gezanten verslag uitbrengen. De islam viel af: geen alcohol en geen varkensvlees is niets voor ons, meende Wladimir. Ook het jodendom leek hem ongeschikt. Hij zou zich niet willen aansluiten bij een volk waarvan de heilige stad Jeruzalem was verwoest en dat dus blijkbaar door zijn God in de steek was gelaten.

Rome werd het ook niet. Die latijnse liturgie zou niet aanslaan bij de bevolking. Bovendien was hij tegen bischopsbenoeming door de paus;

zo iets zou hij liever in eigen hand willen houden.

Maar dat oosters christendom, dat was het! De gezanten hadden de liturgie in de Hagia Sofia meegemaakt, zó indrukwekkend, je wist niet of je in de hemel of op de aarde was!

Wladimir was overtuigd. Hij liet zich in 988 in Chersonesos op de Krim dopen, trouwde met Anna en nam een schare priesters mee naar huis. Thuisgekomen stuurde hij onmiddellijk zijn zeven vrouwen en de vele bijvrouwen weg en liet zijn twaalf zonen en verdere familie dopen. Hierna liet hij het belangrijkste afgodsbeeld van Kiev vernielen en beval hij dat alle burgers van de stad naar de Dnjepr moesten komen om zich te laten dopen. Ze werden in groepen met dezelfde voornaam ingedeeld en collectief door de meegekomen priesters gedoopt.

Voortaan leidde Wladimir een christelijk leven: hij leefde in vrede met zijn buurvölker, bouwde kerken, scholen en ziekenhuizen en zond afgezanten uit om ook zijn onderdanen buiten Kiev te bekeren, wat echter niet helemaal lukte.

Hij stierf in 1015 en werd begraven in de nu niet meer bestaande Kerk van de Tienden te Kiev. In de dertiende eeuw werd hij heilig verklaard; de oosters-orthodoxe en de rooms-katholieke kerk vieren zijn naamdag op 15 juli. Wat gebeven is is de onderhorigheid van de Russisch-orthodoxe kerk aan de staat.

Diversen

'Zes eeuwen kerk en stad': symposium Martinikerk Franeker

Dit jaar viert Franeker dat de Martinikerk zeshonderd jaar geleden geheel nieuw uit de steigers kwam. Dit jubileum vormt een mooie aanleiding om eens te kijken wat de rol van die kerk in een kleine provinciestad geweest is door de eeuwen heen. Dat gaat gebeuren op een symposium op zaterdag 5 november, met als sprekers Rolf Bremmer, Herman Selderhuis, Jacob van Sluis, Gert van Klinken, Jan Dirk Wassenaar, Liuwe Westra en Teije Osinga. Inloop 10.30 uur, afsluiting rond 17.00 uur. Tussen de middag is er een lunch en in de middag een muzikaal intermezzo. Deelname kost 10 euro. Aanmelden via pkn-franeker.nl/

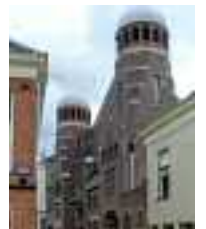
Nog één keer Toonkunstkoor Dokkum op zondag 16 oktober

Toonkunstkoor Dokkum verzorgt op zondagmiddag 16 oktober nog één keer een concert voordat de vereniging wordt opgeheven. Door een dalend aantal leden heeft het koor geen bestaansrecht meer. Het slotconcert, gratis toegankelijk, wordt gehouden in de Grote of Sint-Martinuskerk van Dokkum om 16.00 uur, de kerk is open vanaf 15.30 uur. Het Toonkunstkoor staat onder leiding van dirigent en pianist Jan Stulp en wordt begeleid door een samengesteld ensemble. Op het programma staan: *Requiem* van Johannes Verhulst, *Litanei* van Franz Schubert, *Gallia (Cantilene / Jerusalem)* van Charles Gounod, *O, Divine Redeemer* van Charles Gounod en *Choral Suite* van Paul Barker.

Excursie Joods Groningen met Vrienden van Israël Dokkum

Vrienden van Israël Dokkum verzorgt op woensdagmiddag 19 oktober de excursie Joods Groningen. Deelnemers komen op eigen gelegenheid naar de stad Groningen en melden zich om 14.00 uur in de synagoge, Folkingestraat 60. Dat is zo'n tien minuten lopen vanaf het station. De middag begint met een rondleiding in de synagoge. Daarna is er koffie of thee en daarna volgt een wandeling in de omgeving, waar sporen van Joods leven aanwijsbaar zijn. Afsluiting rond 16.15 uur. Kosten: 20 euro p.p.. Uw deelname is definitief na betaling. Voor opgave en info: vriendenvanisaeldokkum@gmail.com

VOLGENDE KEER in G eandewei

Tanktsjinst

Opkomen voor vluchtelingen

Wat is waarheid?

